

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Volgorde en dimensionaliteit

Boom, M.E.; Niemöller, B.

Citation

Boom, M. E., & Niemöller, B. (1976). Volgorde en dimensionaliteit. *Acta Politica*, 11: 1976(2), 253-257.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451621>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451621>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tus 1975. Een tegenovergestelde visie spreekt uit het speciale nummer van 'Roos in de Vuist' van 4 juni 1975. Tenslotte wijs ik op het artikel van het PvdA-kamerlid Arend Voortman — een van de medewerkers aan genoemde 'Roos' — in *De Nieuwe Linie* van 12 november 1975.

Onderzoek

Volgorde en dimensionaliteit

door M. E. Boon, B. Niemöller

Een van de strijdpunten in de politicologie betreft het aantal dimensies dat aan het partijstelsel in Nederland ten grondslag ligt.

Naast theoretische beschouwingen (Lipschits 1969, Couwenberg 1971) vindt men hierover ook empirisch onderzoek (Stapel 1968, Koomen en Willems 1969, Daalder en Rusk 1972, Bronner en De Hoog 1976¹).

Stapel liet bijvoorbeeld partijen op een links-rechts schaal ordenen en Koomen en Willems op een preferentieschaal om vast te kunnen stellen hoeveel dimensies de onderzochte personen nodig hebben om de partijen te plaatsen.

De dimensies die men vindt zijn niet altijd hetzelfde. Dit zou, naast verschillen in de vraagstelling, gehanteerde technieken en dergelijke, ook voor een deel te wijten kunnen zijn aan het verschil in volgorde waarin men de partijen aan de respondenten ter beoordeling voorlegt. In dit artikel willen we op dat volgorde-probleem nader ingaan. Daarbij beperken we ons tot de vraag welke invloed de volgorde waarin partijen aan respondenten worden voorgelegd heeft op de dimensionaliteit van het begrippenpaar links-rechts.

Om de mogelijke invloed van die volgorde te traceren verdeelden we een representatieve steekproef van Nederlandse kiesgerechtigden (N = 582) in twee gelijke delen.²

De respondenten werd verzocht 14 politieke partijen op een 7-punts links-rechts

Volgorde partijen voor groep I	Volgorde partijen voor groep II
PvdA	VVD
KVP	CPN
VVD	KVP
AR	AR
CHU	PPR
D'66	PvdA
DS'70	CDA
PPR	CHU
CPN	D'66
CDA	DS'70
PSP	SGP
BP	GPV
GPV	BP
SGP	PSP

schaal onder te brengen. De ene helft, Groep I, kreeg de partijen voorgelegd in de volgorde van de lijstnummers bij de verkiezingen van 1974. De volgorde bij de andere helft, Groep II, was willekeurig.

We onderwierpen de gegevens aan een principale componentenanalyse. Het verloop van de eigenwaarden staat in tabel 1 vermeld.

Tabel 1:

Verloop van de eigenwaarden na principale componentenanalyse

groep I faktor	eigenwaarden (% verklaarde variantie)		groep II eigenwaarden (% verklaarde variantie)	
1	3.42	24.4	3.34	23.9
2	2.26	16.2	2.49	17.8
3	1.69	12.1	1.53	10.9
4	1.17	8.4	1.04	7.4
5	1.00	7.2	.98	7.0
6	.79	5.7	.87	6.2
7	.72	5.2	.79	5.7
8	.65	4.7	.63	4.5
9	.61	4.4	.57	4.1
10	.46	3.3	.45	3.2
11	.39	2.8	.41	2.9
12	.35	2.5	.37	2.6
13	.31	2.2	.35	2.5
14	.16	1.2	.17	1.2

Tabel 2:

Factormatrix na varimax rotatie.

groep I partij	groep I				groep II			
	faktor 1	faktor 2	faktor 3	h ²	faktor 1	faktor 2	faktor 2	h ²
PvdA	-.22	.39	.10	.21	-.63	-.07	.10	.41
KVP	.36	.23	-.07	.19	-.11	.67	-.07	.47
VVD	.14	-.13	.63	.43	.35	-.05	.35	.24
AR	.71	-.06	.09	.52	.16	.71	-.10	.54
CHU	.66	-.11	-.02	.44	.36	.62	.26	.58
D'66	-.19	.56	.37	.49	-.42	.15	.61	.57
DS'70	-.03	.33	.65	.52	.15	-.04	.53	.31
PPR	.09	.72	.02	.52	-.52	.29	-.01	.36
CPN	-.06	.50	-.11	.27	-.29	-.14	-.08	.11
CDA	.43	.11	.08	.20	-.06	.68	.04	.46
PSP	.05	.55	-.16	.33	-.54	.08	-.02	.29
BP	.17	-.15	.43	.24	.29	-.18	.26	.19
GPV	.77	-.35	.24	.77	.62	.25	.32	.55
SGP	.63	-.32	.27	.57	.75	-.20	.23	.65
$\lambda =$	2.39	1.99	1.34		2.57	2.08	1.10	

Vervolgens draaiden we per groep, voor de vergelijkbaarheid, een principale factoranalyse voor de drie eerste factoren; en pasten een varimax rotatie toe. We beperkten ons dus tot die factoren waarvan de eigenwaarde aanmerkelijk hoger is dan 1.

De resultaten staan vermeld in tabel 2.

Het eerste dat opvalt is dat de communaliteiten van de PvdA, de KVP en de CDA die voor groep I bijzonder laag zijn, bij groep II bijna in waarde verdubbelen. Omgekeerd geldt dat de communaliteiten van VVD en CPN, die voor groep II bijzonder laag blijken, bij groep I ongeveer dubbel hoog zijn. Dit is des te opmerkelijker omdat in groep I de PvdA en de KVP het eerst werden voorgelegd, en in groep II de VVD en de CPN.

Daarnaast blijkt uit de factorladingen dat de CDA door de respondenten een plaats krijgt toegewezen dicht bij de KVP.

Vergelijken we de factorladingen bij groep I en groep II dan komen er belangrijke punten van verschil naar voren.

De partijen die bij groep I vooral laden op de eerste factor, laden bij groep II hoog op de tweede en omgekeerd.

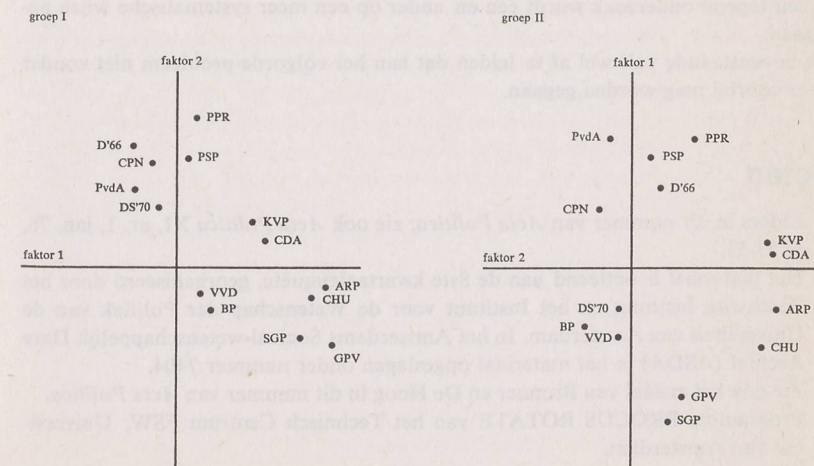
Zonder een inhoudelijke analyse te willen geven van de wijze waarop de respondenten de links-rechts tegenstelling beoordelen hebben we wel getracht de verschillende dimensies die men gebruikt te benoemen.

De eerste dimensie bij groep I (en de tweede bij groep II) lijkt ons een confessiona-liteitsdimensie; de tweede bij groep I (en de eerste bij groep II) beschouwen we als een progressiviteitsdimensie. De derde laat zich moeilijker benoemen.³

De eerste twee factoren bij groep I en bij groep II zijn niet alleen in volgorde verwisseld, maar de partijen laden er ook verschillend op.

Dit is ook af te leiden uit figuur 1 waarin de tweedimensionale configuratie van partijen voor beide groepen staat afgebeeld.

Figuur 1

Nu zouden de verschillen tussen de configuraties eventueel voor een belangrijk deel op transformatie-verschijnselen te herleiden kunnen zijn. Ter controle hebben we daarom met behulp van een doelrotatie en rekening houdend met het verschil in volgorde, de ladingen op de twee eerste factoren bij de twee groepen onderling vergeleken.

Daartoe werden de configuraties van groep I en II zoveel mogelijk naar elkaar toe geroteerd.⁴

De residu-matrix bevatte nog zoveel variantie dat van verschillende oplossingen moet worden gesproken.

De niet-weg-te-roteren verschillen tussen groep I en groep II zijn vrij groot; vooral het verschil in positie van DS'70 en van de GPV en SGP springt eruit.

Een mogelijke verklaring voor het verschil tussen de factorpatronen luidt als volgt: De twee partijen die door respondenten als eerste geordend moeten worden dienen daarmee als referentiepunten voor de uiteindelijke configuratie van partijen (let ook op de lage communaliteiten). Zij bepalen de dimensie waarop men in eerste instantie probeert alle partijen te ordenen.

Bij groep I werd begonnen met 2 partijen die zich klaarblijkelijk vooral van elkaar onderscheiden wat confessionaliteit betreft, bij groep II begon men met twee partijen die vooral in progressiviteit van elkaar verschillen. Bij groep I verklaart de confessionaliteitsfactor dan ook de meeste variantie, bij groep II de progressiviteitsfactor.

Op de ordening van vooral de SGP, GPV en DS'70 lijkt dit van invloed te zijn geweest. Bij groep I werd DS'70 tussen de PvdA en de KVP geplaatst en de SGP en GPV rechts van de KVP; bij groep II is DS'70 tussen de CPN en de VVD komen te liggen terwijl de SGP en de GPV rechts van de VVD geplaatst werden. Dit zou er op kunnen wijzen dat de respondenten ten opzichte van partijen als DS'70, GPV en SGP zo'n weinig uitgesproken mening hebben, dat ze zonder meer kunnen worden ondergebracht op de door de referentiepunten bepaalde dimensie; bij groep I naar confessionaliteit, bij groep II naar progressiviteit.

De door ons gebruikte gegevens zijn echter onvoldoende om tot meer algemene conclusies te komen over de invloed die de volgorde waarin partijen aan respondenten wordt voorgelegd heeft op de gevonden dimensies.

In een lopend onderzoek wordt een en ander op een meer systematische wijze nagegaan.

Uit bovenstaande valt wel af te leiden dat aan het volgorde-probleem niet zonder meer voorbij mag worden gegaan.

Noten

- 1 Elders in dit nummer van *Acta Politica*; zie ook *Acta Politica* XI, nr. 1, jan. 76, p. 33-53.
- 2 Het materiaal is ontleend aan de 8ste kwartaalenquête, georganiseerd door het Baschwitz Instituut en het Instituut voor de Wetenschap der Politiek van de Universiteit van Amsterdam. In het Amsterdams Sociaal-wetenschappelijk Data Archief (ASDA) is het materiaal opgeslagen onder nummer 7404.
- 3 Zie ook het artikel van Bronner en De Hoog in dit nummer van *Acta Politica*.
- 4 Programma PROCUS ROTATE van het Technisch Centrum FSW, Universiteit van Amsterdam.

Literatuur

- Couwenberg, S. W., 'Progressief en Conservatief I, II, III', *Intermediair*, vol. 7, no. 16, 17, 18 (1971).
- Daalder, H. and J. G. Rusk, 'Perceptions of Party in the Dutch Parliament', in: Patterson, S. C. and J. C. Wahlke (eds.), *Comparative Legislative behavior*, N.Y. Wiley Interscience, 1972.
- Koomen, W. en L. F. M. Willems, 'Waarneming van het stelsel van Nederlandse politieke partijen', *Acta Politica*, vol. 4 (4), (1969).
- Lipschits, I., *Links en rechts in de politiek*, Boom (Meppel), 1969.
- Stapel, J., 'Wie en wat staan waar tussen links en rechts', *Acta Politica*, vol 4 (1), (1968).